

Fóris Ágota

A felsőoktatás és a tudomány nemzetköziesedésének hatása a magyar anyanyelvű oktatásra és terminológiára

A tanulmány célja annak a vizsgálata, hogy a nemzetköziesedés folyamatai milyen hatást gyakorolnak a magyar nyelv státusára és a magyar nyelvhasználatra a felsőoktatásban és a tudományban. A vizsgálat módszere kvalitatív, tartalomelemzés: a releváns szakirodalom és dokumentáció átvizsgálását tartalmazza. Megállapítható, hogy a tudományos publikációk és a magyarországi felsőoktatás nemzetköziesedése felgyorsult, és egyre több intézmény tér át az angol közvetítő nyelvű oktatásra és az angol nyelvű publikálásra. Az Akadémia nemzetstratégiai jelentőségű témának tartja a magyar nyelv és a magyar szaknyelv ügyét, de az angol nyelvű tudományosságot is, és a tudományos kétnyelvűség mellett foglal állást. A magyar tudományos nyelv támogatásának az alapja a diszciplináris terminológia kialakítása és elérhetőségének a biztosítása, de sem az Akadémiának, sem az egyetemeknek nincs explicit terminológiastratégiája, bár az Akadémia tervezi egy ilyen dokumentum létrehozását.

Bevezetés

A magyar felsőoktatásban és a tudományban egyre erőteljesebben vannak jelen a nemzetköziesedés folyamatai és követelményei. A nemzetköziesedés folyamata kapcsolódik a globális folyamatokhoz, a hallgatói és az oktatói mobilitás növekedéséhez, a tudományos publikációk egyre nagyobb arányú angol nyelvű publikálásához stb. Az angol mint *lingua academica* egyre jelentősebb szerepet tölt be a felsőoktatásban és a tudományban, és bár más idegen nyelvek is fontos szerepet játszanak, de az angolnak a felsőoktatás nemzetköziesedési folyamataiban kiemelt jelentősége van. Számos fórumon merül fel kérdésként, hogy a felsőoktatásban és a tudományban ez a helyzet milyen következményekkel jár a magyar nyelvhasználatot illetően.

A tanulmány célja annak vizsgálata, hogy a nemzetköziesedés folyamatai milyen hatást gyakorolnak a magyar nyelv státusára, a magyar nyelvhasználatra és a magyar terminológiára a felsőoktatásban és a tudományban. A vizsgálat módszere kvalitatív, a releváns szakirodalmat és írott dokumentációt vizsgáltam át tartalomelemzéssel, konkrétan a Nemzeti felsőoktatási törvényt, esettanulmányként egy vezető magyar egyetem intézményfejlesztési tervét és oktatási stratégiáját, a Magyar Tudományos Akadémia közelmúltban közzétett dokumentumait, valamint az alkalmazott nyelvészeti doktori képzések munkanyelvét értékeltem, ez utóbbit az Országos Doktori Tanács adatai és a MTA Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottság kerekasztalán elhangzott információk alapján.

A magyar és az angol nyelv státusza Magyarországon

Magyarország hivatalos nyelve a magyar, amely a szomszédos országokban kisebbségi nyelvként van jelen (eltérő jogi státusszal). Az ország alkotmánya korábban nem tartalmazott erre vonatkozó szövegrészt, de a 2011-ben elfogadott Alaptörvény már kimondta, hogy az ország hivatalos nyelve a magyar (Magyarország Alaptörvénye 2011: H) cikk; Andrassy 2017: 74–75).

A magyar nyelvet a szakirodalom a beszélői száma, elterjedtsége és a nyelv standardizáltsága alapján a közepes méretű és élő, életképes nyelvek közé sorolja. Számos nyelvészeti munka felhívja a figyelmet arra, hogy mennyire fontos az, hogy egy nyelv digitálisan is élő legyen. A magyar nyelv ebből a szempontból jó helyzetben van, hiszen digitálisan is az élő, életképes nyelvek közé sorolható. Ács és munkatársai (2017) a világ nyelveit és nyelvjárásait a digitális támogatottságuk, webes jelenlétük alapján vizsgálták. Négy kategóriába sorolták a nyelveket aszerint, hogy mennyi digitális kommunikáció zajlik rajtuk: viruló (thriving, T), életképes (vital, V), örökségi (heritage, H) és halott (still, S) nyelveket különböztettek meg. Megállapították, hogy a 8426 vizsgált nyelvből, illetve nyelvváltozatból digitálisan kevesebb mint 5% életképes, és optimista becslés szerint 95% halott (nem veszélyeztetett, kihalásra ítélt, hanem digitálisan halott). Az uráli nyelvcsalád nyelvei közül 54 nyelv/nyelvjárás került be a vizsgálatba, ebből 6 életképes (magyar, finn, észt, északi számi, keleti mari, udmurt), 14 örökségi és 20 halott. Vizsgálatuk szerint tehát a magyar nyelv digitális szempontból is élő, életképes nyelv.

Az angol világnyelvként a digitális világban is megelőzi a magyart és a többi nyelvet. Ács és munkatársai (2017) besorolásában az angol viruló nyelv, a tudomány, a technika, a gazdaság elsődleges nyelve. Az angollal napi szinten élünk együtt, *lingua franca*ként való használata ma természetes jelenség. A tudományos közegben az angolt széles körben használják, Kiss (2009) szavaival: az angol a *lingua academica* szerepét tölti be. A közelmúltban többnyire nem az anyanyelv helyett, hanem mellette jelenik meg, a tudományos közegben ma már jellemző és elvárt a kétnyelvűség. Az angol globálisan használt nyelv, a globalizáció eredményeként számos országban él hivatalos nyelvként vagy a hivatalos nyelv mellett, és egyes kommunikációs doméneken mára gyakorlatilag átvette a hatalmat, például az üzleti életben, a tudományban, a technológiában, a szórakoztatóiparban. A mindennapi életben is használatban van, például az oktatásban, egyes foglalkozási ágakban, az otthonokban, a kultúrában (Paulsrud–Cunningham 2024).

Az angol nyelv Magyarországon az *idegen nyelv* státuszában van, hasonlóan az északi országokhoz és az ott beszélt nyelvek státuszához (svéd, norvég, dán, finn, számi; Peterson–Beers Fägersten 2024), ám eltérően néhány olyan országtól, ahol az angol az egyik hivatalos nyelv (például Málta: máltai és angol, Írország: ír és angol, Kanada: angol és francia). Az angol nyelv kulturális hódítással, Kontra (1997) által használt terminussal – Phillipson (1992) alapján – *nyelvi és kulturális imperializmus* útján került hazánkba (vagyis nem területi, hanem nyelvi-kulturális hatás révén). Magyarországon az angol dominánssá vált mint tanult idegen nyelv, de az EU országai között még mindig Magyarországon a legalacsonyabb az angolul beszélők száma (Kontra megj. a.).

Az angol mint *lingua academica* a felsőoktatásban

Az utóbbi évtizedekben Magyarországon az angol nyelv a tudományos írásbeliségben, a felsőoktatásban és a jogalkotásban is fontos szerepet kapott. A nemzetköziesítés jegyében a nem angol hivatalos nyelvű országokban az európai egyetemek egy része az angol nyelvet vezette be oktatási nyelvként. Az *angol közvetítő nyelvű oktatás* (*English-medium instruction*, a továbbiakban: EMI) terminus az angol nyelv használatára utal a tudományos diszciplínáknak (vagyis nem az angol nyelvnek) az oktatására azokban az országokban, ahol az anyanyelv és a hivatalos nyelv nem az angol. Martos Ramos (2024: ii) is arról ír, hogy az EU országaiban számos egyetemen a műszaki szakokat és mesterszakokat szinte kizárólag angolul oktatják, és világszerte egyre nagyobb a tendenciája az EMI használatának a különböző oktatási intézményekben.

Ezt a tendenciát Magyarországon is tapasztaljuk. Kontra szerint „[a] magyarországi felsőoktatásban évtizedek óta egyre inkább teret nyer az angol mint tannyelv. Mindez történik a bevétel növelésének jegyében, s az elvárható oktatáspolitikai és nyelvpolitikai megfontolások figyelmen kívül hagyásával” (Kontra megj. a.).

Számos magyar egyetemen folynak angol közvetítő nyelvű képzések, ezek között olyan is van, ahol egyes szakokat kizárólag angol nyelven hirdetnek meg. Kontra (megj. a.) példaként hozza az orvosegyetemeket,

amelyek magyar, angol és német nyelven folytatnak orvosképzést; valamint az ELTE TTK biológus mesterszak képzését, amely 2023 óta már csak angolul folyik, ezt Kontra nagyon rossz döntésnek tartja. De számos más példát is találhatunk arra, hogy egyes angol nyelvű képzéseket már nem a magyar nyelvű képzésekkel párhuzamosan vezetnek be, hanem kizárólag angol nyelven: a biotechnológus mesterszakot a PTE-n csak angol nyelven hirdetik meg, ahol a hallgatók vegyesen magyar anyanyelvű diákok és külföldiek (ez utóbbiak többnyire Stipendium Hungaricum ösztöndíjjal érkeznek); a Corvinus Egyetem több képzést csak angol nyelven indít, az intézményfejlesztési terve és az oktatási stratégiája pedig a nemzetköziesítést emeli ki célként (BCE Intézményfejlesztési terv, BCE Oktatási stratégia).

Paulsrud és Cunningham (2024) összegyűjtötték, hogy melyek az angol közvetítő nyelvű oktatás (EMI) jellemzői. Pecorari és Malmström (2018) alapján négy fő jellemzőt sorolnak fel: 1. az oktatás nyelve az angol; 2. az angol nem maga a tanított diszciplína; 3. nem a nyelvi fejlesztés az elsődlegesen elérni kívánt eredmény; 4. a legtöbb résztvevő számára az angol második nyelv (L2). Ezen túl jellemző, hogy sem az intézmények, sem az oktatási anyagok nem tűznek ki nyelvi célokat. Ehelyett stratégiai céljaik (például a legjobb diákok és oktatók megszerzése, nemzetközi elismertség az oktatásban és a kutatásban, bevétel növelése), pedagógiai céljaik (például a hallgatók felkészültebbek legyenek a nemzetközi munkaerőpiaci elhelyezkedésre és/vagy a tanulmányaik nemzetközi szintű folytatására és a PhD-képzésre) és tartalmi céljaik vannak (például az EMI lehetőséget biztosíthat az L2-es tanulóknak arra, hogy megfelelő jártasságot szerezzenek az angol tudományos nyelvben). Ez utóbbi, vagyis az angol tudományos nyelvben való megfelelő jártasság megszerzése tekinthető nyelvi célnak is. A bolognai folyamat céljai között is szerepelt a felsőoktatás nemzetköziesítésének támogatása, és ide sorolhatók az Erasmus programok is, amelyek a hallgatók és az oktatók mobilitását támogatják. Block (2022: 86) szerint a nemzetközivé válás előtérbe helyezése a felsőoktatásban az angol nyelv nagyobb mértékű használatát eredményezi, ez viszont az EMI-programok kifejlesztéséhez és elindításához vezet.

Paulsrud és Cunningham (2024: 129) arra hívják fel a figyelmet, hogy a nevével ellentétben az EMI ritkán egy nyelvű, általában a párhuzamos nyelvhasználat és a transzlingválás jellemzi. Idéznek a Nordic Council of Ministers dokumentumaiból, amelyek kifejezetten kiemelik, hogy a párhuzamos nyelvhasználat két vagy több nyelv egyenrangú, párhuzamos használatát feltételezi (például angol, svéd, finn). Kiemelik, hogy bár a svéd nyelvtörvény (Swedish Language Act 2009) nem foglal állást az EMI kérdésében, és az egyetemi nyelvpolitika kereteibe utalja a szabályozását (Airey et al. 2017), ennek ellenére tizenegy svédországi egyetem nyelvpolitikájának vizsgálatából Gustafsson és Valcke (2021) azt állapította meg, hogy kivétel nélkül mindegyik a svéd nyelvtörvényre hivatkozik, ennek is arra a szakaszára, amely szerint az ügynökségeknek és a hatóságoknak kötelességük a svéd nyelv fejlesztését a tudomány nyelveként is előmozdítani, főként a diszciplináris terminológia kialakítására összpontosítva (Paulsrud–Cunningham 2004: 136). Az egyetemi gyakorlat vizsgálatából az tűnik ki, hogy az egyes nyelvek használata a gyakorlatban nem egyenrangú, hanem az angol van a nyelvi hierarchia csúcsán (i. m. 140).

Azt látjuk tehát, hogy az angol közvetítő nyelvű oktatás (EMI) Európa számos országában, így a magyar felsőoktatásban is elterjedt gyakorlat. A tudományos és az adminisztrációs nyelvhasználatra vonatkozó általános terminológiastratégiai ajánlások azonban egzakt formában csak elvétve léteznek, maguk az érintett intézmények pedig többnyire az intézményi stratégiai tervbe építik bele a nyelvhasználatra vonatkozó terveiket.

Nyelvpolitikai és terminológiastratégiai vonatkozások

Nemzetközi környezetben elengedhetetlennek látszik egy közös nyelv (*lingua franca*) használata. Az új kutatási eredmények, innovációk és technológiák angol nyelven jelennek meg, a vezető kutatók, ipari szakemberek, üzletemberek stb. elsődleges kommunikációs nyelve az angol. Világosan látszik, hogy a felsőoktatás nemzetköziesedése és a nemzetközi tudományosság a korábbinál is jobban megerősíti az angol mint *lingua franca*, egyúttal mint *lingua academica* szerepét. Ez azt vonja maga után, hogy a magyar nyelvet anyanyelvi

közegben kell használnunk és biztosítanunk ahhoz, hogy a jövőben is alkalmas legyen minden szükséges területen a kommunikációra. Cabré (2001) szerint, ha lemondanánk az anyanyelvről, és egyetlen nyelvet választanánk ki a tudományban, a műszaki és a gazdasági területeken, azzal lemondanánk a közösségnek arról a jogáról, hogy olyan nyelvvvel rendelkezzen, amely bármely kommunikációs helyzetben megfelelően használható. Phillipson (1992) és Kontra (megj. a.) szavaival a felcserélő kétnyelvűség helyett a hozzáadó kétnyelvűség megvalósítására célszerű törekedni.

A terminológiastratégia olyan elvek és stratégiák összessége, amelyek egy adott szaknyelv vagy domén terminológiájának a fejlesztéséhez és szabályozásához szolgálnak alapul (ISO 29383:2020). Az UNESCO keretében eredetileg 2005-ben kiadott ajánlások rámutatnak, hogy „[a] nyelv fontos szerepet játszik a tudásalapú társadalom létrehozásában és működtetésében, valamint a digitális szakadék áthidalásában”, ez pedig „összefügg az információhoz és a tudáshoz való hozzáférés egyenlőtlenségével”, továbbá „[a] nem megfelelő terminológia kulcsfontosságú tényező a nyelvi hozzáférés egyenlőtlenségében, és a »funkcionális analfabetizmusban« mutatja meg hatását az információkhoz való hozzáférés és a számítógép-használat kontextusában” (Infoterm 2019: 172).

A terminológia fontos szerepet játszik a tudományos kétnyelvűség megvalósításában, amelynek egyik alapvető háttérfeltétele a terminológia összegyűjtése, nyilvántartása és közzététele, sok esetben létrehozása is. A magyar terminológiastratégia kialakításához készített ajánlásainkban kifejtettük, hogy „[a]hhoz, hogy a magyar nyelv minden szükséges kommunikációs területen jól használható legyen, az egyik legfontosabb feltétel a terminológia leírása, fejlesztése, harmonizációja és nyilvánossá tétele”, valamint, hogy „[t]udatos terminológiamenedzselés hiányában sérül az anyanyelvhasználathoz való jog és az anyanyelven való joghozáférés joga” (Fóris–Bölcskei 2019: 142). Ezekben az ajánlásokban javaslatként szerepel egy magyar nemzeti terminológiai adatbázis létrehozása, amelyet egy magyar nyelvi kiindulású és angol nyelvű információkat is tartalmazó kétnyelvű, nyilvános adatbázisként kell elképzelni (Fóris et al. megj. a.; a stratégiával kapcsolatosan Prószéky et al. 2023a). Az ehhez történő csatlakozás vagy pedig önálló tudományos terminológiai adatbázisok létrehozása az egyes intézményekben sokat javíthatna a magyar és angol kétnyelvű terminológiai háttéren. A svéd nyelvtörvény (Swedish Language Act 2009) is arra hívja fel a figyelmet, hogy a svéd tudományos nyelv támogatásának az alapja a diszciplináris terminológia kialakítása.

Kontra (megj. a.) arra mutat rá, hogy Magyarország úgynevezett *laissez faire* nyelvpolitikát folytat („hadd menjen minden a maga útján”), ennek eredményeként a tudományos nyelvben az angol lép be a magyar nyelv helyére, ahelyett, hogy a magyar és angol tudományos kétnyelvűséget támogatná és segítené elő: „Magyarországon nincsenek se államilag megrendelt kutatások, se PhD-értekezések az angol itteni terjedéséről s annak következményeiről” (h. n.). Phillipson (2003) már két évtizeddel ezelőtt arra hívta fel a figyelmet, hogy az angol nyelv nagymértékű terjedése komoly fenyegetést jelent a nemzeti nyelvek számára, és hogy az európai országok *laissez faire* nyelvpolitikája helyett az EU-nak és az egyes országoknak is aktív inkluzív nyelvpolitika kidolgozására és alkalmazására volna szükségük. Könyvében olyan többnyelvű országok nyelvpolitikai példáit is bemutatja, mint Kanada vagy Dél-Afrika. Az északi országokat annak példájaként szokták emlegetni, mint ahol a tudományos kétnyelvűség jól működik. Paulsrud és Cunningham (2024: 136) szerint a finn és a norvég környezetben csak az utóbbi időben kezdték az angolt a finn és a norvég nyelvre fenyegetőnek tartani, ennek egyik kiváltója például az, hogy az angol nyelven publikáló kutatók magasabb pénzbeli juttatásban és elismerésben részesülnek. Egyre több az egyetemi oktatók között a vita erről, és egyre több olyan petíció jelenik meg, amelyek szorgalmazzák, hogy a finn, illetve a norvég nyelvet a felsőoktatás elsődleges nyelveként őrizték meg; ilyen például a Finnországban 2023-ban indult *Helsinki Kezdeményezés a Többnyelvű Tudományos Kommunikációért* (#InAllLanguages) (1) mozgalom, amely a nemzeti nyelveknek a tudományos megőrzéséért kampányol. Hasonló tendenciákat és vitákat találunk a magyar egyetemi-akadémiai környezetben is (például 2; 3; Kontra megj. a.; Fóris–Rixer megj. a. a jogi-közigazgatási szaknyelvről).

A tudományos kétnyelvűség

A globalizáció és a felsőoktatás nemzetköziesedése következtében elkerülhetetlen a felsőoktatásban a kétnyelvűség, és ez a magyar oktatási nyelv mellett – vagy helyett – az angol közvetítő nyelvű oktatás (EMI) elterjedését hozta magával. A tudományos publikációkban szintén az angol dominanciája jellemző, illetve a publikációkat többnyire magasabban értékelik az intézmények a teljesítményértékelés során, ha angol nyelven jelennek meg. Jó volna, ha e folyamatok vizsgálata, a részletek felderítése, például az angol közvetítő nyelvű oktatásnak a magyar nyelvű oktatásra gyakorolt hatása vagy az angol nyelvű tudományosságnak a magyar tudományos nyelvre – például annak esetleges doménvesztésére – gyakorolt hatása alapos vizsgálatok tárgya volna. A tudományos nyelvhasználat hazai gyakorlatáról Ferenc (2018) azt állapította meg, hogy a jelenlegi tudományos teljesítményértékelés és intézményi gyakorlat nem segíti elő a magyar nyelvű tudományosság fenntartását. Lános (2023) a magyar jogtudomány nyelvhasználatáról azt a következtetést vonta le, hogy az intézmények „vegyes nyelvstratégiát” folytatnak, mert kimondva ugyan a magyar és angol tudományos kétnyelvűséget támogatják, viszont az angol nyelvű publikációkat magasabb pontszámmal honorálják, mint a magyar nyelvűeket.

A magyar felsőoktatás nemzetköziesedése

A magyar felsőoktatás nemzetköziesítési folyamatai már az európai felsőoktatási térséghez és a bolognai folyamathoz való csatlakozással megkezdődtek. Számos információ elérhető ezzel kapcsolatban a Tempus Közalapítvány honlapján (4).

A magyar felsőoktatás nemzetköziesítését és minőségének javítását különböző ösztöndíjprogramok és pályázatok támogatják (például Stipendium Hungaricum [SH], Campus Mundi, az európai felsőoktatási térség reformjának a támogatása). A nemzetköziesítésbe a hallgatói és az oktatói mobilitáson túl beletartozik még többek között a tantervek átdolgozása, a képzések fejlesztése vagy a nemzetköziesedés szemléletének a megerősítése. A nemzetköziesedés keretében cél a nemzetközi hallgatók számának a növelése a magyar felsőoktatásban, ez a tendencia különösen mesterszinten növeli meg a külföldi hallgatók arányát.

A Nemzeti felsőoktatási törvényben (2011) az oktatás nyelvéről a következő található: „Az állam köteles biztosítani, hogy minden képzési területen legyen magyar nyelvű képzés. A felsőoktatási intézményben a képzés – részben vagy egészben – nem magyar nyelven is folyhat. A nemzetiséghez tartozó hallgató – az e törvényben meghatározottak szerint – anyanyelvén vagy magyar nyelven, illetőleg anyanyelvén és magyarul is folytathatja tanulmányait” [Nftv. 2011, 2. § (5)].

Vagyis a Nemzeti felsőoktatási törvény az oktatás nyelvéről úgy rendelkezik, hogy az oktatás magyar vagy nem magyar nyelven is folyhat. Az egyetlen kitétel, hogy minden képzési területen kell magyar nyelvű képzést is biztosítani az ország területén. Vagyis az egyes oktatási intézmények megválaszthatják az oktatás nyelvét, akár az egész intézményben folyó oktatást, akár az egyes szakokat illetően. Ez nem új szabályozás, hiszen az oktatási nyelvet eddig is megválaszthatták a magyarországi felsőoktatási intézmények, de a gyakorlatban a magyar nyelvű képzés volt általánosan jellemző, az idegen nyelvű képzések pedig ritkábbak (Fóris 2010). Az utóbbi években nagyon megerősödtek a felsőoktatási intézmények nemzetköziesedési törekvései, egyre több a nemzetközi hallgató, egyre több képzés indul angol nyelven, egyes intézmények stratégiája pedig teljes egészében a kétnyelvű (magyar és angol) intézményi kommunikációt tűzte ki célul.

A felsőoktatás nemzetköziesedése tehát Magyarországon is egyre nyilvánvalóbban és erőteljesebben jelenik meg. Bifkovich és munkatársai (2020) részletesen bemutatják a felsőoktatás nemzetköziesedésének jellemzőit és formáit, és kiemelik, mennyire fontos, hogy a felsőoktatási intézmények komplex stratégiát dolgozzanak ki, hogy a környezeti változásokra megfelelően tudjanak reagálni. Láthatóan egyes felsőoktatási intézmények már elkezdtek beépíteni az intézményi stratégiába a nemzetköziesedéssel kapcsolatos kérdéseket. Mivel az oktatás

nemzetköziesítésében a Budapesti Corvinus Egyetem (BCE) élen jár a magyar felsőoktatásban, ezért ennek az egyetemnek két stratégiai dokumentumát választottam: az oktatási stratégiát és az intézményfejlesztési tervet – ezeket vizsgálom meg a továbbiakban.

A BCE 2024–2027 közötti oktatási stratégiája többek között a nemzetköziesítést emeli ki célként: ennek jegyében modernizálták a képzéseiket, illetve „a 2021/22-es tanévtől kezdődően 9 képzés (a nemzetköziesítést célzandó) már csak angol nyelven érhető el”, valamint a megváltozott igények miatt egyéves mesterképzéseket indítottak (BCE Oktatási stratégia: 4). A BCE a doktori képzésen is változtatott: „A doktori képzés fő stratégiai célja és kihívása a nemzetköziesedés. Ez egyszerre jelenti a külföldi doktori hallgatók nagyobb számú felvételét, a nemzetközi tapasztalattal rendelkező kollégák növekvő bevonását a PhD oktatói és témavezetői közé, illetve a végzős hallgatók nemzetközi álláspiacon történő megjelenését” (BCE Oktatási stratégia: 5).

Sőt a nemzetköziesedési stratégiának megfelelően a 2024 nyarán kinevezett új rektor belga nemzetiségű, folyékonyan beszél franciául és angolul (BCE Bruno van Pottelsberghe), vagyis az egyetemi ülések nyelve is várhatóan angol nyelvű lesz. A dokumentum részletesebben is tárgyalja a nemzetközi felsőoktatási térbe történő integrálódás fontosságát és azokat a területeket, amelyekre kiterjed a hatálya: „A nemzetköziesedés kiterjed az intézmény és működésének valamennyi területére, úgymint az oktatásra, a tanulásra, a kutatásra, a szolgáltatásokra, az adminisztrációra, a stratégiaalkotásra, a külső és belső kommunikációra, az infrastruktúrára, az értékekre, értékrendekre és minden más területre. A nemzetköziesedés részét képezi egy általános nyitottság és egy változásokat rugalmasan kezelő attitűd” (BCE Oktatási stratégia: 6).

A dokumentum megállapítja azt is, hogy a nemzetköziesedés erősítése érdekében több lépés megtételére van szükség, például szükséges „a nemzetköziesedéssel kapcsolatos szemlélet és attitűd megváltoztatása”, valamint az egyetemi nemzetköziesedési stratégia kialakítása.

Bár az egyetemi oktatás nemzetköziesedésének alapvető kritériuma az angol mint *lingua academica* és mint *közvetítő nyelv* magas szintű használata, ebben a dokumentumban az angol nyelv csak kétszer szerepel: az angol nyelvű szakokra és a szakokon tanuló hallgatók számának a növelésére vonatkozóan, illetve megemlíti, hogy a nem oktató munkatársak angol nyelvű kommunikációs képessége alacsony.

A BCE 2024–2027 közötti intézményfejlesztési tervében már expliciten is megjelenik néhány helyen az angol nyelv és a kétnyelvűség:

- „Az Egyetem továbbra is elkötelezett egy olyan, jelentős részben angol nyelvű oktatási portfólió kínálata mellett, amely jó választás egyre több nemzetközi hallgató számára. Széles körben kínál kettősdiploma-programokat és részképzési lehetőségeket” (BCE Intézményfejlesztési terv: 31).
- Az elért eredmények között sorolják fel, hogy „folyamatosan és dinamikusan növekszik a nemzetközi kollégák száma” és „[t]eljesen kétnyelvűvé vált az Egyetem kommunikációs aktivitása” (BCE Intézményfejlesztési terv: 31).
- „Az Egyetem mind nemzetközi hallgatói, mind oktató-kutatói számára biztosítja az otthonos, befogadó környezetet. Ennek kulcseleme az egyetemi formális működés és közösségi élet teljes kétnyelvűsége” (BCE Intézményfejlesztési terv: 32).

Azt látjuk tehát, hogy a Nemzeti felsőoktatási törvény lehetővé teszi az oktatás nyelvének szabad megválasztását az intézmények számára, és a magyar felsőoktatási intézmények a nemzetköziesítés céljából elindultak abba az irányba, hogy egyes esetekben párhuzamosan több nyelven hirdessék meg a képzéseiket, más esetekben akár kizárólag angol nyelven hirdessenek meg egyes képzéseket. Ezt a stratégiát látjuk a BCE esetében, amely számos képzést hirdet meg magyar nyelven, egyes képzéseket magyar és angol nyelven, illetve más képzéseket kizárólag angol nyelven. Az egyetem honlapján közzétett stratégiai dokumentumokból expliciten kiolvasható, hogy a nemzetköziesedést az intézmény és működésének valamennyi területére

kiterjesztik, impliciten pedig ebből kikövetkeztethető, hogy nemcsak az angol közvetítő nyelven (EMI) folyó képzések munkanyelve az angol, hanem az egyetemen folyó minden külső és belső kommunikáció is magyar és angol nyelvűvé válik. Vagyis a „kétnyelvűség” elsősorban az intézményre vonatkozik, az angol mint *lingua franca* használata kötelező eleme a nemzetköziesítésnek, mégis a nemzetközi hallgatóktól és a külföldi oktatóktól nem követelik meg a magyar nyelvtudást.

A magyarországi doktori iskolák nemzetköziesítési tendenciái kapcsán Lannert (2018) azt írja, hogy bár a Felsőoktatási Információs Rendszer (FIR) adatbázisa alapján növekszik a külföldi doktoranduszok száma és aránya, de „a doktori iskolák többsége nem rendelkezik explicit nemzetközi stratégiával” (Lannert 2018: 10). A nyelvhasználattal kapcsolatosan azt állapította meg, hogy a külföldi hallgatók nagy része angolul, elenyésző hányaduk németül tanul; az angol nyelvtudással kapcsolatosan pedig azt, hogy leggyakrabban az adminisztratív személyzet idegennyelv-tudása hiányos, illetve „az SH programban doktori képzésre érkezők angol nyelvtudása nem mindig üti meg a mértéket” (Lannert 2018: 20).

A Magyar Tudományos Akadémia álláspontja és intézkedései

Öt évvel ezelőtt, 2019-ben, jelentős változás történt a tudományos intézményrendszer felépítésében (5). A Magyar Tudományos Akadémiától (a továbbiakban: Akadémia) elcsatolták az Akadémiai Kutatóhálózatot, amely – többszöri névváltoztatás után, jelenleg (2024-ben) – az Akadémiától független intézményrendszerként, HUN-REN Magyar Kutatói Hálózat néven működik (6). A hálózat magyar és angol nyelvű honlapján nem találtam a tudományos nyelvhasználattal kapcsolatos állásfoglalást vagy stratégiai dokumentumot, ezért ezzel nem foglalkozom ebben a tanulmányban.

A szervezeti változások következtében új korszak kezdődött az Akadémián, amely újragondolta a saját helyzetét, céljait és a célok megvalósításának a lehetőségeit és módját, és a korábnál is nagyobb hangsúlyt helyez a köztestület és a bizottságok munkájára. A továbbiakban a magyar nyelvvel és a tudományos nyelvhasználattal kapcsolatos állásfoglalásokat tekintem át. Ezek vizsgálatára az Akadémia által jóváhagyott és közzétett dokumentumok adnak lehetőséget: a 2024. évi 197. Közgyűlés határozatai, valamint a 2022-ben elindított nemzeti programok. Ezek a dokumentumok és határozatok alapján a magyar nyelv és a magyar szaknyelv ügyét az Akadémia továbbra is nemzetstratégiai jelentőségű témának tartja.

2022-ben indította el az Akadémia a nemzeti programokat. Ezek között szerepel „A Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program”, amelynek célja az Akadémia küldetésnyilatkozatában található, alapítása óta megőrzött szándék támogatása, vagyis hogy „őrzi és ápolja a magyar nyelvet, gondozza a nemzet tudományos és kulturális örökségét” (7). Ennek a nemzeti programnak 2022-ben négy alprogramja indult: *A Magyar Nemzeti Helynévtár program* (Hoffmann 2023); *A magyar nyelv digitális támogatása a magyar tudományosság szolgálatában* (Prószéky et al. 2023b); *A magyar nyelv digitális fenntarthatósága* (Prószéky–Váradai 2023) és az *Álhírek, áltudományos nézetek nyelvészeti azonosítása* (Németh T. 2023) című programok. 2023-ban egy ötödik alprogram is támogatást kapott *Magyar terminológiastratégia* címmel a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpontban, ennek részeként pedig a magyar nemzeti terminológiai adatbázis terve (Prószéky et al. 2023a, a terminológiai adatbázisról Fóris et al. megj. a.). Ezekből is látható, hogy a magyar nyelvvel kapcsolatos nemzeti programok keretében az Akadémia elsődlegesen a magyar nyelv digitális térben történő kutatását támogatja, vagyis nyelvi korpuszok, adatbázisok, adattárak létrehozását és fenntartását, a repozitóriumi szolgáltatások és az adatminőség javítását, amelyek elsősorban a kutatói közösséget segítik és támogatják.

Az Akadémia Elnöksége 2023-ban nyilvános vitafórumot indított a köztestület tagjai számára. A vitafórum legfontosabb megállapításait az Akadémia a honlapján tette közzé (2). A hivatalos dokumentumokban az Akadémia expliciten nem foglal állást amellel, hogy nyelvpolitikai szempontból milyen a státusza a magyar nyelvnek az intézményben, és terminológiastratégiai szempontból sem foglal állást expliciten arról, hogy milyen nyelven preferálja a tudományos nyelvhasználatot; impliciten viszont kiderül, hogy a magyar és angol kétnyelvű

tudományos nyelvhasználatot támogatja, vagyis a tudományos kétnyelvűség mellett foglal állást. A vitafórum hozzászólásaiból kitűnik, hogy az angol egyre nagyobb térnyerését a magyar tudományban nem mindenki támogatja, többen is fenyegetőnek tartják a magyar tudományos nyelvhasználatra nézve, és doménvesztéstől tartanak. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a vitához hozzászólók egy része a hozzáadó kétnyelvűség mellett foglal állást a felcserélő kétnyelvűség helyett (Kontra megj. a.). A vitafórum záródokumentuma – nyelvpolitikai és terminológiastratégiai szempontból is – előremutatón az javasolja, hogy az Akadémia készítse el a magyar nyelvi stratégiáját és cselekvési programját, és elnöki határozattal léptesse ezt életbe (2: 13).

A dokumentum a magyar nyelv támogatásának feladatát elsősorban a digitális támogatásban látja. Kimondja viszont az angol nyelvű tudományosság fontosságát: „Az angol nyelvnek a tudomány valamennyi területén egyre elterjedtebb használatáról megállapítható, hogy ez napjainkban elsősorban nem egy nyelv mély, irodalmi ismeretét jelenti, hanem egy olyan készségnek, művelti tudásnak felel meg, mint amilyen a digitális alkalmazások és eszközök, köztük a számítógépek használata vagy az autózvezetés. Az angol nyelv értő, megfelelő szintű használata a tudományos életben való boldogulás minimális feltétele, így tanulását ösztönözni kell. A magyar és az angol mint tudományos nyelv szembeállítása ezért is szükségtelen, különös tekintettel arra, hogy a tudomány hazai művelői ezeket tudományterületük hagyományainak és elvárásainak megfelelően részesítik előnyben. Nemzeti érdek ugyanakkor, hogy tudományos eredményeinket országhatárainkon kívül is meg- és elismerjék, s ennek nyelvi eszköze a más, elsősorban az angol nyelven elérhető közlés” (2: 3).

Az Akadémia több új intézkedéséről ad számot a dokumentum, többek között: „A Tudomány a Magyar Nyelvért Elnöki Bizottság kezdeményezésére az MTA doktora cím elnyerése érdekében benyújtott idegen nyelvű értekezésekhez magyar nyelvű összefoglalót kell készíteni, amelyben a pályázó bizonyítja, hogy a tárgyalt témát képes magyar nyelven, tudományterületének alapvető fogalmait, szakkifejezéseit szabatosan használva, tudományos eredményeit érthető és színvonalas szöveggé is megformálni” (2: 3), valamint „2022 óta a Magyar Tudomány doktori különszámában megjelennek az adott évben az MTA doktora címet elnyert kutatók disszertációinak magyar nyelvű összefoglalói, így a rövidebb változat nyomtatásban, a hosszabb pedig digitálisan is elérhetővé válik mindenki számára. A Doktori Tanács Titkársága útján kéri a pályázókat, hogy a kivonatok szövegében törekedjenek a magyar szakkifejezések használatára, segítve ezzel kutatótársaik munkáját, az oktatást és a tudományos eredmények igényes közvetítését és népszerűsítését. Hozzá kell tenni, a doktori szabályozás alapvetően magyar nyelvű értekezés készítését várja el, és kivételesnek tekinti az idegen nyelven írott munkát” (2: 3).

Ez a dokumentum arról is tájékoztatást ad többek között, hogy az Akadémia támogatja:

- a magyar nyelvű folyóiratkiadást;
- a magyar tudományos könyvkiadást;
- a Domus programon keresztül a határon túli közösségek magyar nyelvű kutatásait;
- a tudományos rendezvények magyar nyelven folynak;
- az MTA KIK számos szolgáltatással támogatja a magyar nyelvű tudományos fórumokat, többek között kidolgozták a magyar digitális publikációs repozitóriumok minősítésének a rendszerét, és digitális könyvtári adatbázist működtetnek.

Mivel a tudományos munka az Akadémia köztestülete és bizottságai körébe került át, a dokumentum felsorolja és összegzi az akadémiai köztestületnek a magyar nyelv kutatásával kapcsolatos („a magyar nyelv ápolására és fejlesztésére irányuló”) bizottságait és ezek tevékenységét (2: 5).

Az Akadémia 2024. évi 197. Közgyűlése kiemelten foglalkozott az Akadémiának a magyar nyelvhez való viszonyával, és ünnepi nyilatkozatot (3) adott ki a Magyar Tudományos Akadémia magyar nyelvet szolgáló küldetésének a megerősítéséről. A kiadott nyilatkozat a magyar nyelv általános helyzetére vonatkozik,

konkrétan a magyar nyelvészeti kutatások támogatását és a magyar nyelv digitális térben való elérhetőségének a támogatását erősíti meg: „Köztestületi működésünk során biztosítjuk, a magyar tudományos közösség életében pedig szorgalmazzuk és támogatjuk a magyar nyelv példamutató használatát, kutatását, fejlesztését. A tudomány és a technológia eredményeit felhasználva arra törekszünk, hogy biztosítsuk nemzeti nyelvünk sértetlenségét és méltó szerepét a digitális térben is” (3).

Ezen túl arra is ígéretet tesz a nyilatkozat, hogy „[a]z Akadémia feladatának tekinti a magyar nyelv helyzetének és a tudományosságban betöltött szerepének értékelését, megvitatását és az ebből fakadó teendők ellátását” (3). Ezekből a közzétett dokumentumokból a magyar tudományos nyelvhasználatra vonatkozóan az tűnik ki, hogy az Akadémia a) támogatja a magyar nyelvtudományi kutatásokat, ezek közül is a magyar nyelvnek a digitális térben való jelenlétével kapcsolatos vizsgálatokat és a digitális nyelvi infrastruktúra kiépítését; b) támogatja a magyar nyelvű folyóirat- és könyvkiadást; c) kezdeményezi saját nyelvstratégiájának a megfogalmazását és közzétételét.

Az angol nyelv használatával kapcsolatosan úgy foglal állást, hogy a) az angol nyelv tanulását ösztönözni kell, mivel ismerete és megfelelő szintű használata a tudományos életben való boldogulás minimális feltétele; b) nemzeti érdek a tudományos eredmények angol nyelven a nemzetközi körben történő közzététele.

Az alkalmazott nyelvészeti doktori képzések munkanyelve

Az utóbbi években a tudományos életben, a felsőoktatásban és a doktori képzésben történt változások (például a felsőoktatás nemzetköziesedése, a Stipendium Hungaricum ösztöndíj bevezetése) következtében megváltozott a doktori képzésben részt vevők összetétele, egyre több olyan hallgató nyer felvételt a magyarországi felsőoktatásba, így a PhD-képzésbe is, akiknek nem magyar az anyanyelve, és többnyire nem is beszélnek magyarul. Lannert (2018) összefoglalója alapján a legtöbb doktorandusz a fejlődő világ országaiból érkezik (például India, Törökország, Irak, Indonézia). Ennek következtében a képzéseket angol nyelven is meg kell hirdetni, vagyis egyre gyakoribb az EMI, a szaktárgyak angol közvetítő nyelven történő oktatása. Az ilyen típusú képzésekben gyakran a magyar anyanyelvű hallgatók is az angol nyelvű képzésben vesznek részt, amelynek nyelvhasználati szempontból az a jellegzetessége, hogy angol közvetítő nyelven folyik az oktatás, és nem az oktatók vagy a hallgatók/doktoranduszok anyanyelvén.

Az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottságának (8) célja – a Magyar Tudományos Akadémia céljaihoz igazodva – elősegíteni és támogatni a magyarországi (illetve a magyar) alkalmazott nyelvészet művelését, elősegíteni a tudományterület fejlődését, összekötni egymással a tudományterület kutatóit, támogatni az utánpótlás-nevelést és ennek érdekében támogatni a felsőoktatásban folyó alkalmazott nyelvészeti képzéseket, hallgatókat és doktoranduszokat; ezzel párhuzamosan elősegíteni a nemzetközi tudományos életbe való bekapcsolódást és támogatni a magyar nyelvű tudományosságot.

A Munkabizottság összetétele és feladatköre lehetőséget biztosított arra, hogy felmérjék: ezek a felsőoktatásban bekövetkezett változások milyen módon érintik az alkalmazott nyelvészet területeit és szereplőit, konkrétan az alkalmazott nyelvészeti doktori képzések munkanyelvét. Azért is került a doktori képzés a fókuszba, hogy hatékonyabban lehessen megszervezni az évente megrendezett Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferenciát (AlkNyelvDok) és segíteni a jelentkező doktoranduszokat. Ebből a célból a Munkabizottság 2024. április 17-i ülésén kerekasztal-beszélgetésre került sor, amelynek témája az alkalmazott nyelvészeti doktori képzések helyzete és jellemzői volt. Az ebben a beszélgetésben elhangzott, a tanulmány témája szempontjából releváns információkat összegzik az alábbiak.

Jelenleg Magyarországon az Országos Doktori Tanács (9) adatai alapján öt Nyelvtudományi Doktori Iskola működik az alábbi egyetemeken: Debreceni Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pannon Egyetem (ez utóbbi neve: Többnyelvűségi Nyelvtudományi Doktori Iskola), Pázmány Péter Katolikus Egyetem és

Szegedi Tudományegyetem; egy pedig megszűnés alatt áll a Pécsi Tudományegyetemen. A programvezetők, illetve a képviselők az alábbiakról adtak tájékoztatást:

- ezekben a doktori iskolákban milyen doktori programok vannak, melyek tekinthetők alkalmazott nyelvészeti programoknak, kik a programvezetők;
- jellemzően milyen alkalmazott nyelvészeti területen hirdetnek meg témákat az egyes programok, mik a specifikumaik; milyen alkalmazott nyelvészeti területen születnek nagy számban értekezések;
- jellemzően milyen nyelven (angol vagy magyar) tartják az órákat az adott programban, milyen nyelven írják a PhD-értekezéseket a diákok, és milyen arányban vesznek részt a programban magyar anyanyelvű (illetve magyar munkanyelvű), és milyen arányban más anyanyelvű (illetve angol munkanyelvű) diákok.

A Debreceni Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájában két program van: Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Program, valamint Magyar és Finnugor Nyelvészeti Doktori Program. Az elsők közül nincs külön alkalmazott nyelvészeti alprogram, hanem angol, német, romanisztika és számítógépes nyelvészet van, de szinte mind elméleti irányultságú. Az angol programban főként Stipendium Hungaricum ösztöndíjas doktoranduszok tanulnak, ennek megfelelően a munkanyelv az angol.

Az ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskolában 20 program működik, ezek egy vagy több tanszék kutatói bázisára épülnek. Alkalmazott nyelvészeti irányultságúnak tekinthető egyértelműen az alkalmazott nyelvészet doktori program, a fordítástudományi doktori program, a nyelvpedagógia és angol alkalmazott nyelvészet program és az interkulturális nyelvészet program, de a többi programban is van lehetőség alkalmazott nyelvészeti témák kutatására. A munkanyelv magyar és angol, a nyelv programonként változó lehet. A fordítástudományi doktori program munkanyelve magyar, elsősorban magyar anyanyelvű doktoranduszokkal. Az alkalmazott nyelvészet doktori program munkanyelve eddig a magyar nyelv volt, ettől a tanévtől az angolt is bevezetik. A nyelvpedagógia és angol alkalmazott nyelvészet program munkanyelve az angol, az interkulturális nyelvészet programé szintén az angol; ebben a két programban nagyszámú Stipendium Hungaricum ösztöndíjas doktorandusz tanul.

A Pannon Egyetem Többnyelvűségi Doktori Iskolájában három program van (egyéni többnyelvűség, társadalmi többnyelvűség, iskolai többnyelvűség). Jelenleg összességében körülbelül fele-fele arányban tanulnak beiratkozott külföldi és magyar hallgatók. A külföldi doktoranduszok többsége Stipendium Hungaricum ösztöndíjas, ritkán, de önköltséges hallgató is előfordul. A magyar doktoranduszok eleinte önköltségesen végezték a képzést, később néhányan kaptak ösztöndíjat, jelenleg azonban ismét nincsenek ösztöndíjas helyek, és a magyar hallgatóknak túl magas az önköltség. A doktori iskola munkanyelve mindenki számára az angol, de anyanyelven írt publikációt is elfogadnak.

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolában elméleti és alkalmazott nyelvészeti doktori programok vannak. A magyar nyelvű program az elméleti nyelvészet, az alkalmazott nyelvészet; valamint az anglisztika, az arabisztika, a klasszika-filológia, a magyar nyelvészet és a romanisztika területén nyújt képzést, a munkanyelve magyar, itt kisebb a létszám. Az alkalmazott nyelvészeti program (English language PhD program in Applied Linguistics) munkanyelve az angol, itt nagyobb a hallgatói létszám. Az alkalmazott nyelvészeti programban elsősorban Stipendium Hungaricum ösztöndíjas doktoranduszok tanulnak.

A Szegedi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájában 19 program működik, de ezek közül alkalmazott nyelvészeti fókusz csak az Angol Alkalmazott Nyelvészeti Programban van, és e program munkanyelve kizárólag az angol. A doktoranduszok között vannak magyarországi magyar, vajdasági magyar (Diaszpóra ösztöndíjjal) és Stipendium Hungaricum ösztöndíjas külföldi doktoranduszok. A Magyar Nyelvészeti Doktori Programban lehetne alkalmazott nyelvészeti témát is kutatni, ebben a programban jellemzően magyar a munkanyelv.

Ezekből az információkból azt a következtetést lehet levonni, hogy a Nyelvtudományi Doktori Iskolák mindegyike magyar és nem magyar anyanyelvű doktoranduszokkal vegyesen dolgozik, a munkanyelv

töbnyire a magyar és az angol, általában programonként változik, hogy milyen nyelven (magyarul vagy angolul) hirdetik meg az órákat. A Stipendium Hungaricum ösztöndíjas doktoranduszok nagyobbbrészt arab, kínai, perzsa, maláj, indonéz anyanyelvűek. Azokban a doktori programokban, ahol Stipendium Hungaricum ösztöndíjas hallgatók tanulnak, a munkanyelv az angol. A hallgatók egyre nagyobb (és növekvő) számban Stipendium Hungaricum ösztöndíjas doktoranduszok. Ennek megfelelően a doktori képzések oktatási nyelve is az angol felé tolódik. Ha vannak is magyar anyanyelvű doktoranduszok, a viszonylag alacsony hallgatói létszám miatt az órákat ugyanazon a nyelven, egyre nagyobb arányban angolul hirdetik meg. Megállapítható tehát, hogy a nemzetköziesítési folyamatok a nyelvtudományi doktori képzésekben is egyre jellemzőbbek, egyre nagyobb arányú a külföldi doktoranduszok száma és aránya, ennek következtében az oktatás nyelve és a PhD-értekezések nyelve egyre nagyobb számban az angol. A képzésben és a publikálásban is egyre erősebb szerep jut az angolnak mint *lingua academica*nak.

Összegzés

A tanulmány célja annak vizsgálata volt, hogy milyen hatással van a felsőoktatás nemzetköziesedése a nyelvhasználatra, milyen a státusza a magyar és az angol nyelvnek a felsőoktatásban és a tudományban. A bevezető rész a magyar és az angol nyelv státuszával, az angol mint *lingua academica* szerepével, továbbá a nyelvpolitikai és terminológiastratégiai vonatkozásokkal foglalkozott. Ezután a magyarországi helyzetet tekintette át: a felsőoktatási szabályozást és az intézményi stratégiákat, esettanulmányként a BCE példáját bemutatva, majd a tudományos nyelvhasználatra vonatkozóan az Akadémia állásfoglalását és (implícit) terminológiastratégiáját elemezte, végül az alkalmazott nyelvészeti doktori képzések munkanyelvét összegezte.

A magyar felsőoktatás nemzetköziesítése az utóbbi években felgyorsult. A nemzetköziesítés folyamata során a teljes intézményben vagy egyes szakokon megjelenik az angol közvetítő nyelvű oktatás (EMI), és az intézményt alkalmassá teszik a kétnyelvű kommunikációra, esetünkben tipikusan a magyar és az angol nyelvű kommunikációra. Ez nemcsak az oktatók és a hallgatók tanórai kommunikációjára és a szakirodalom nyelvére vonatkozik, hanem részlegesen vagy teljesen az egész intézményi kommunikációra. Ehhez nyilvánvalóan mindkét nyelven megfelelő tudással és készségekkel rendelkező oktatókra, valamint adminisztratív és kiegészítő személyzetre van szükség.

Az Akadémia magyar nyelvvel és tudományos nyelvhasználattal kapcsolatos állásfoglalásait áttekintve az volt megállapítható, hogy az Akadémia deklaráltan nemzetstratégiai jelentőségű témának tartja a magyar nyelv és a magyar szaknyelv ügyét, konkrétan pedig a magyar nyelvvel kapcsolatos nemzeti programok keretében a magyar nyelv digitális térben történő kutatását támogatja, ugyanakkor a tudományos nyelvhasználat kérdésében expliciten nem foglal állást, ezt az egyes tudományterületek körébe utalja. Az Akadémia az Elnöksége által 2023-ban indított nyilvános vitafórum eredményeinek az összegzésében a tudományos kétnyelvűség mellett foglal állást, a magyar nyelv támogatását a digitális támogatásban látja, és hangsúlyozza az angol nyelvű tudományosság fontosságát.

Az alkalmazott nyelvészeti doktori képzések munkanyelvével kapcsolatosan megállapítható, hogy – más magyarországi képzésekhez hasonlóan – ezeket is jellemzi a felsőoktatásban folyó nemzetköziesedés, egyre nagyobb a külföldi hallgatók száma és aránya, ennek következtében egyre több doktori program válik magyar és angol kétnyelvűvé, illetve változtatja meg a korábban magyar munkanyelvet angol közvetítő nyelvre (EMI). Egyrészt e folyamatok eredményeként, másrészt az angol nyelvű tudományos publikációk magasabb értékelése miatt a publikációk nyelve is egyre nagyobb arányban az angol.

Kevés szó esik arról a dokumentumokban, hogy az angol mint oktatási és tudományos nyelv egyre jelentősebb elterjedése a magyar nyelvhasználattal párhuzamosan, a hozzáadó kétnyelvűség szellemében vagy a magyar nyelv rovására, a felcserélő kétnyelvűség szellemében történjen-e. Kontra (megj. a.) javaslatával összhangban hasznos volna megvizsgálni a magyar felsőoktatási intézmények nyelvhasználattal kapcsolatos szabályzatait

és intézményi gyakorlatát; továbbá a terminológiára vonatkozó előírásait, dokumentumait (vagy ezek hiányát), hiszen a magyar tudományos nyelv támogatásának az alapja a diszciplináris terminológia kialakítása és elérhetőségének a biztosítása.

Úgy tűnik, hogy az Akadémiának és az egyetemeknek nincs explicit terminológiastratégiájuk, de az Akadémia tervezi egy magyar nyelvi stratégia létrehozását a közeljövőben. Fontos előrelépés volna, ha az egyetemek maguk is létrehoznának saját terminológiastratégiai dokumentumot – például egy kommunikációs nyelvi stratégia formájában. Praktikus volna, ha az intézményi terminológiastratégiák kialakítása kapcsolódna a magyar nemzeti terminológiastratégia kialakításához és elveihez, és a hozzáadó kétnyelvűség szellemében jönne létre, számításba véve azt is, hogy számos irányelvre és útmutatóra, nemzeti és nemzetközi szervezetek és intézmények jó gyakorlatára lehet támaszkodni a folyamat során.

A tanulmány az MTA TMNP2023-1/2023. projektje támogatásával készült. Köszönetemet fejezem ki az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottsága tagjainak az információkért, kiemelten Grácz Tekla Etelkának, a munkabizottság titkárnak, Hunyadi Lászlónak (Debreceni Egyetem), Károly Krisztinának és Robin Edinának (ELTE), Navracsics Juditnak (Pannon Egyetem), Fenyvesi Annának és Schirm Anitaának (SZTE), valamint Surányi Balázsnak (PPKE). Kontra Miklósnak köszönöm, hogy rendelkezésemre bocsátotta *Az angol nyelv a mai Magyarországon* című, megjelenés alatt álló tanulmányát. Továbbá köszönöm a tanulmány lektorainak a kéziratához fűzött értékes megjegyzéseit.

Irodalom

- Ács Judit – Pajkossy Katalin – Kornai András 2017. Digital vitality of Uralic languages. *Acta Linguistica Hungarica / Acta Linguistica Academica* 64(3): 327–345. <https://doi.org/10.1556/2062.2017.64.3.1>
- Airey, John – M. Lauridsen, Karen – Räsänen, Anne – Salö, Linus – Schwach, Vera 2017. The Expansion of English-Medium Instruction in the Nordic Countries: Can Topdown University Language Policies Encourage Bottom-up Disciplinary Literacy Goals? *Higher Education* 73(4): 561–576. <https://doi.org/10.1007/s10734-015-9950-2>
- Andrássy György 2017. A magyar nyelv és a magyar nyelvközösség jogi helyzete. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) *A magyar nyelv jelene és jövője*. Gondolat Kiadó. Budapest. 64–90.
- Bifkovic Bettina – Malota Erzsébet – Mucsi Attila 2020. A külföldi cserehallgatók egyetemi támogatásának lehetőségei az oktatásturizmus és a nemzetköziesedés tükrében. *Turizmus Bulletin* 20(1): 35–43. <https://doi.org/10.14267/TURBULL.2020v20n1.4>
- Block, David 2022. The Dark Side of EMI? A Telling Case for Questioning Assumptions about EMI in HE. *Educational Linguistics* 1(1): 82–107. <https://doi.org/10.1515/eduling-2021-0007>
- Cabré, Maria Teresa 2001. Importancia de la terminología para la comunicación en las lenguas europeas. *Lingua e stile* XXXVI(2): 383–394.
- Ferenc Viktória 2018. A magyar tudományos nyelv nyelvökológiai megközelítésből. *Magyar Tudomány* 179(3). https://mersz.hu/hivatkozas/matud_f4509 (2024. augusztus 4.) <https://doi.org/10.1556/2065.179.2018.3.6>
- Fóris, Ágota 2010. Hungarian, as the language of education in the universities of the Carpathian Basin. In: Humar, Marjeta – Žagar Karer, Mojca (eds.) *Nacionalni jeziki v visokem šolstvu. National Languages in Higher Education*. ZRC Publishing, Scientific Research Centre SASA. Ljubljana. 71–78.
- Fóris Ágota – Bölcskei Andrea 2019. Ajánlások a magyar terminológiastratégiához. In: Fóris Ágota – Bölcskei Andrea (szerk.) *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. L'Harmattan–OFFI Zrt. Budapest. 140–164. <https://www.offi.hu/offi-akademia/kiadvanyok/terminologiastrategiai-kihivasok-a-magyar-nyelvterületen> (2024. augusztus 4.)
- Fóris Ágota – Rixer Ádám (megj. a.). Kétnyelvűség a tudományban. Út a jogi-közigazgatási terminológiastratégiához. *Magyar Nyelv*.

- Fóris Ágota – Somogyi Zoltán – B. Papp Eszter (megj. a.). Magyar nemzeti terminológiai adatbázis tervezése. Általános kérdések. *Alkalmazott Nyelvtudomány*.
- Gustafsson, Magnus – Jennifer Valcke 2021. Multiple Dimensions of English-Medium Education: Striving to Initiate Change, Sustainability, and Quality in Higher Education in Sweden. In: Wilkinson, Robert – Gabriëls, René (eds.) *The Englishization of Higher Education in Europe*. Amsterdam University Press. Amsterdam. 215–236. <https://doi.org/10.2307/j.ctv21ptzkn.13>
- Hoffmann István 2023. A Magyar Nemzeti Helynévtár Program. *Magyar Nyelv* 119(4): 471–478. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2023.4.471>
- Kiss Jenő 2009. A tudományos nyelvek, az anyanyelv és az értelmiségi elit. *Magyar Tudomány* 170(1): 67–74. <http://www.matud.iif.hu/2009/09jan/13.html> (2024. augusztus 4.)
- Kontra Miklós 1997. Angol nyelvi és kulturális imperializmus és magyar tanárképzés. *Modern Nyelvtanítás* 3(3): 3–14.
- Kontra Miklós megj. a. Az angol nyelv a mai Magyarországon. In: Bodó Csanád – Szabó Gergely (szerk.) *A szociolingvisztikai kutatás társadalmi hatásai*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest.
- Láncos Petra 2023. Mi legyen a (magyar) jogtudomány nyelve? *Glossa Iuridica* X(3): 93–103. <https://doi.org/10.55194/GI.2023.3.5>
- Lannert Judit 2018. *A doktori iskolák nemzetköziesedésének vizsgálata. Kutatási összefoglaló*. Tempus Közalapítvány. Budapest. <https://tka.hu/nemzetkozi/10367/a-magyar-doktori-iskolak-nemzetkoziesitesenek-vizsgalata> (2024. augusztus 4.)
- Martos Ramos, J. J. 2024. Editorial. *Sustainable Multilingualism* 24: i-iiiv.
- Németh T. Enikő 2023. Álhírek, áltudományos nézetek nyelvészeti azonosítása. *Magyar Nyelv* 119(4): 490–496. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2023.4.490>
- Paulsrud, BethAnne – Cunningham, Una 2024. Parallelingualism, translanguaging, and English-medium instruction in nordic higher education. In: Peterson, Elizabeth – Beers Fägersten, Kristy (eds.) *English in the Nordic Countries: Connections, Tensions, and Everyday Realities*. Routledge. New York. 127–147. <https://doi.org/10.4324/9781003272687-9>
- Pecorari, Diane – Malmström, Hans 2018. At the Crossroads of TESOL and English Medium Instruction. *TESOL Quarterly* 52(3): 497–515. <https://doi.org/10.1002/tesq.470>
- Peterson, Elizabeth – Beers Fägersten, Kristy 2024. English in the Nordic Countries. An introduction. In: Peterson, Elizabeth – Beers Fägersten, Kristy (eds.) *English in the Nordic Countries: Connections, Tensions, and Everyday Realities*. Routledge. New York. 1–20. <https://doi.org/10.4324/9781003272687-1>
- Phillipson, Robert 1992. *Linguistic imperialism*. Oxford University Press. Oxford.
- Phillipson, Robert 2003. *English-Only Europe? Challenging Language Policy*. Routledge. London. <https://doi.org/10.4324/9780203696989>
- Prószéky Gábor – Váradi Tamás 2023. A magyar nyelv digitális fenntarthatóságának támogatása. *Magyar Nyelv* 119(4): 482–489. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2023.4.482>
- Prószéky Gábor (főszerk.) – Fóris Ágota – B. Papp Eszter – Bölcskei Andrea – Lipp Veronika (szerk.) 2023a. *A magyar terminológiastratégia kialakítása. Zöld könyv*. Nyelvtudományi Kutatóközpont. Budapest. <https://doi.org/10.18135/term.2023>
- Prószéky Gábor – Váradi Tamás – Holl András 2023b. A magyar nyelv digitális támogatása a magyar tudományosság szolgálatában. *Magyar Nyelv* 119(4): 478–482. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2023.4.478>

Források

- BCE Bruno van Pottelsberghe = <https://www.uni-corvinus.hu/post/landing-page/bruno-van-pottelsberghe/?lang=en> (2024. október 8.)
- BCE Intézményfejlesztési terv = Budapesti Corvinus Egyetem Intézményfejlesztési terv 2024–2027. https://www.uni-corvinus.hu/contents/uploads/2024/03/Corvinus_IFT_2024_weboldalra.a21.pdf (2024. augusztus 7.)
- BCE Oktatási stratégia = Budapesti Corvinus Egyetem Oktatási Stratégia 2024–2027. https://www.uni-corvinus.hu/contents/uploads/2024/03/1_Oktatasi_strategia_2024_2027.e64.pdf (2024. augusztus 7.)
- Infoterm 2019 = Terminológiai politikai irányelvek. A terminológiai politika kialakítása és megvalósítása különböző nyelvközösségekben. (Ford.: Somogyi Zoltán, lektorálta: B. Papp Eszter.) In: Fóris Ágota – Bölcskei Andrea (szerk.) *Terminológiai stratégiák a magyar nyelvterületen*. L'Harmattan–OFFI Zrt. Budapest. 167–218.
- ISO 29383:2020 Terminology policies – Development and implementation. <https://www.iso.org/standard/71971.html> (2024. augusztus 7.)
- Magyarország Alaptörvénye 2011. = Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv#> (2024. július 30.)
- Nftv. = 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100204.tv> (Wolters Kluwer) (2024. augusztus 7.)
- Swedish Language Act 2009 = Språklag. Svensk författningssamling. Stockholm: Kulturdepartementet.
- (1) #InAllLanguages = Helsinki Kezdeményezés a Többnyelvű Tudományos Kommunikációért. Helsinki Initiative on Multilingualism in Scholarly Communication. 2023. március 24. <https://www.helsinki-initiative.org> (2024. augusztus 7.)
- (2) A Magyar Tudományos Akadémia és a magyar nyelv. https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2024/197_KGY_magyar_nyelv_vedelme_javaslatok.pdf (2024. július 12.)
- (3) Az Akadémia ünnepi nyilatkozata magyar nyelvet szolgáló küldetésének megerősítéséről. [A 197. közgyűlés ünnepi nyilatkozata a Magyar Tudományos Akadémia magyar nyelvet szolgáló küldetésének megerősítéséről] 2024. május 8. <https://mta.hu/kozgyules2024/az-akademia-unnepi-nyilatkozata-magyar-nyelvet-szolgalo-kuldetesenek-megerositeserol-113681> (2024. július 12.)
- (4) Tempus Közalapítvány. <https://tka.hu/> (2024. augusztus 7.)
- (5) A Magyar Tudományos Akadémia története. https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/MTA_Tortenete_2_net.pdf (2024. július 12.)
- (6) HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat. <https://hun-ren.hu/> (2024. július 12.)
- (7) Bemutatkozik az MTA Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Programja – Videón a közgyűlési tanácskozás. 2024. május 27. <https://mta.hu/kozgyules2024/az-mta-nemzeti-kutatasi-programok-bolcseszettudomanyi-alprogramjai-videon-a-kozgyulesi-tanacskozas-113706> (2024. július 12.)
- (8) MTA Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottság. https://mta.hu/i-osztaly/al-es-munkabizottsagok-105864#nyelvtudomanyi_bizottsag (2024. július 12.)
- (9) Országos Doktori Tanács. www.doktori.hu (2024. július 12.)

Ágota Fóris

The Impact of the Internationalization of Higher Education and Science on Hungarian First Language Education and Terminology

The study aims to examine how the processes of internationalization influence the status of the Hungarian language and its use in higher education and science. The research employs qualitative content analysis, including a review of relevant literature and documentation. Findings indicate that the internationalization of scientific publications and Hungarian higher education has accelerated, with an increasing number of institutions adopting English as the medium of instruction and English as the language for publishing. The Hungarian Academy of Sciences considers safeguarding the Hungarian language and specialized terminology as a matter of national strategic importance, while also recognizing the significance of scientific activities in English. The Academy advocates scientific bilingualism. The foundation for supporting the Hungarian language of science lies in the development and accessibility of disciplinary terminology. However, neither the Academy, nor universities currently have an explicit terminology strategy – although the Academy has plans to develop such a document in the future.

Kulcsszók: nyelvtudomány, terminológiastratégia, nemzetköziesedés a felsőoktatásban, tudományos nyelv, magyar és angol kétnyelvűség

Keywords: linguistics, terminology strategy, internationalization in higher education, language of science, Hungarian and English bilingualism

Az írás szerzőjéről

Fóris Ágota

Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, Magyarország

foris.agota[kukac]kre.hu

<https://orcid.org/0000-0002-7599-0323>